

РЕЦЕНЗІЇ

Алла Макарова

СПОРТ ЯК ОБ'ЄКТ ФІЛОСОФСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ (рецензія на монографію Михайла Ібрагімова “Философия спорта как новый антропологический проект”)¹

Що відрізняє філософію від мистецтва? Яким чином можна чітко вказати, де закінчується література і починається філософія? Адже аналітика як така, притаманна і одній, і іншій – аналітика окремого, індивідуального буття або ж буття колективного – метафізичного настрою епохи, культури, Людини взагалі. Глобальні смисложиттєві проблеми органічно перевтілюються в конкретні питання та ілюструються емпіричними прикладами у творах великих філософів – Платона, Аристотеля, Канта, Сартра. Форми есе, щоденників, трактатів, пояснень та описів є не рідкістю, а, радше, одним із правил ведення філософського розмислу. Однак літературна складова філософії є лише однією з її іпостасей; друга її іпостась – наукова. Філософія – наука настільки, наскільки дослідження відрізняється від “фантазії на тему”. І самою лише раціональністю не обмежується науковість дослідження: найважливішу роль у ньому відіграє методологія – спосіб логічного викладу проблеми, а не інтуїтивних натяків чи безсистемних суджень і спонтанних висновків. До висновків потрібно підійти, пройшовши чіткий шлях, що складається з методології пізнання, методології практичної діяльності та методології оцінки (аксіометодології). Орієнтирами на цьому шляху повинні стати принципи актуальності, історичності, об'єктивності, проблемності, верифікованості. Засобами подолання цього шляху є не суб'єктивні враження, а теорії, закони, гіпотези, поняття й наукові методи.

Саме наука вносить у розмисел (вимисел) і інший чіткий вектор – категоріальність. Жодна наука неможлива без своєї особливої, специфічної категоріальності, без опертя на термінологію. При цьому різні гуманітарні науки, зокрема ті, що виростають зі сфери філософського розмислу, часто мають різну категоріальність при спорідненості методології. Так, багато спільного має методологія філософії та соціології, а саме – порядок розгляду явищ дедуктивним шляхом від загального до одиничного (класичний підхід від світу до людини у філософії та макросоціологічний шлях від суспільства до індивіда в соціології) або шляхом індуктивним – від одиничного до загального (некласичний шлях від людини до світу у філософії та мікросоціологічний підхід від індивіда до суспільства в соціології). Однакові об'єкти та рівні розгляду, що зв'язують кінцеві точки “Людина – світ”, створюють спільне предметне поле філософії та соціології. Так, обидві вони можуть (мають інструментарій) розглядати соціально-індивідуальні практики в контексті цілісних сфер соціального буття, у які вписаний індивід. Однак, якщо у соціології теорії й типи досліджень, що аналізують такі цілісні комплекси – соціальні інститути, називають теоріями середнього рівня, то аналогічні філософські дослідження тих самих соціальних інститутів так не називаються. Дійсно, іменувати філософію політики, філософію культури, філософію мистецтва або філософію релігії чи філософію права філософією середнього рівня не наважиться жоден критик.

Однак філософські дослідження з подібної тематики обов'язково повинні будуватися з орієнтацією одночасно на макро- і мікрорівень реалізації досліджуваного явища, об'єднувати їх в єдине смислове ціле, виявляти посередництво певних традицій,

¹ Ібрагімов М. М. Философия спорта как новый антропологический проект : монография / М. М. Ибрагимов. – К. : НУФВСУ, изд-во “Олимп. Л-ра”, 2014. – 296 с.

ідейних і практичних комплексів, які дозволяють пов'язати буденне життя окремого індивіда з певним соціокультурним феноменом у цілому. Так, філософське дослідження спорту, належачи, по суті, до наукових досліджень інтегративного типу, повинно обирати методологією шлях від загального до одиничного (якщо будується за канонами класичної логіки) або від одиничного до загального, будуючись на засадах логіки неklasичної, водночас акцентуючи на взаємозв'язку макро- і мікрорівнів — як певної смислової цілісності, поля зустрічі індивідуального та колективного. Водночас філософії притаманна власна категоріальність — так, стосовно індивіда найширший рівень буття методологічно коректно вважати світом, а не суспільством, як у соціології (відповідно, визначати індивідуальне буття як буття-у-світі і говорити про світоглядні акценти); наступний, “середній рівень” методологічного аналізу пов'язувати не із феноменом соціального інституту в цілому, а зі сферами, які вважаються розділами філософії як науки — онтологією, гносеологією, етикою, естетикою, аксіологією, антропологією тощо.

Мистецтво написання наукового філософського дослідження, отже, полягає у дотриманні суто філософської методології при загальнонауковому логічному слідуванні та чіткому окресленні категорій (базових понять), на якому воно ґрунтується. З цим неодноразово цілком погоджується автор монографії “Философия спорта как новый антропологический проект” професор М.М. Ібрагімов [с. 108–113]. І, власне, самій його роботі притаманне послідовне виконання даних правил — усе вищесказане справедливо для неї — актуальність, новизна, об'єктивність, проблемність, верифікованість. Узявши за відправну точку категорію “спорт” і пов'язавши її із категорією “антропологічний проект”, автор чітко науково розкрив світоглядні характеристики утвореного концепту через призму різноманітних філософських парадигм і специфічних понять. Спорт визначається ним як “жажда человека достигнуть трансцендентального уровня свободы, что в философском осмыслении выступает как проблема бытия человека, которая позволяет создавать разнообразные антропологические проекты” [с. 5]. Представляючи буття людини у світі спорту як певний проект, М.М. Ібрагімов виділяє історичний генезис як принципову лінію розмислу, нанизуючи водночас на неї, мов на нитку, розділи, присвячені трактуванню спорту в різних парадигмах, зокрема онтологічній, антропологічній та культурологічній (розд. I, гл. 1), міфологічній (розд. I, гл. 2), епістемологічній і гносеологічній (розд. II, гл. 4), теософській (розд. II, гл. 5), аксіологічній (розд. II, гл. 6), постекзистенціалістській (розд. III, гл. 7), феноменологічній (розд. III, гл. 8), закінчуючи сучасним світоглядним перевтіленням трактування спорту (розд. III, гл. 9). Він також чітко визначає всі категорії, з якими пов'язує феномен спорту, чи то емпіричні — “здоровье”, “интерес”, “спортивное тело”, “спортивная душа” [с. 210], “клиповое мышление” [с. 264], чи то теоретико-аналітичні — “историческая философия спорта” [с. 32–43], “мировоззренческая парадигма”, “философия олимпизма” [с. 51–54], “спортософия” [с. 143] і безліч інших, включаючи авторські категорії відомих теоретиків та істориків філософії спорту. Зрештою, М.М. Ібрагімов не лише декларує трансцендентальність, екзистенціальність, інтенціональність і телеологічність як об'єкти епістемології в дискурсі філософії спорту [с. 214], а розкриває їх різноманітні аспекти на сторінках книжки. У намаганні акцентувати поняття “людиномірності” — центрального, вузлового концепту філософії спорту як антропологічного проекту — він застосовує й аналізує такі категорії, як “человеко(раз)мерность, человеко(у)меренность, человеко(без)мерность [с. 176], “человеко(непо)мерность, “человеко(добро)мерность” [с. 178], і це ми вважаємо безперечною новизною й виходом на подальші роздуми в царині філософії спорту.

У праці М.М. Ібрагімова ми знайдемо все про спорт: починаючи від конкретної української статистики, закінчуючи дискусіями про можливість філософії спорту як

такої. Надзвичайно якісна бібліографічна, історіографічна, джерелознавча, аналітична насиченість тішить відчуттям повноти й завершеності дискурсу книги. У висновках до розділів, структурованих по пунктах, і у заключній частині можна знайти не лише самі висновки, а й схематику структури [с. 181] і функцій фізкультурно-спортивного світогляду [с. 282].

Отже, вищеописана розвідка справді інтегративна. Блискучий зразок дослідження, у якому немає літературного вимислу, а є політ філософського розмислу, що спирається на методологію та категоріальність. Автору, на нашу думку, цілком вдалося його завдання – “раскрыть сущность спорта как социокультурного феномена и объяснить сложные процессы телесного, физического совершенствования человека под воздействием выработанных в каждой эпохе идеалов спорта” [с. 113]. Думається, що після виходу цієї, справді знакової для філософії спорту, праці дискусії щодо можливості її існування як наукового проекту можна сміливо припинити – вона не просто існує, а існує з необхідністю, як необхідною частиною людської екзистенції є спортивне життя.